08/07/2020

Ο Μητροπολίτης Μόρφου για τον Εθνομάρτυρα Μητροπολίτη Κυρήνειας

Εκκλησία της Κύπρου / Ι.Μ. Μόρφου

Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Μόρφου κ.κ. Νεοφύτου

Η λησμοσύνη του επίγειου χρόνου πασκίζει συνέχεια να βαθύνει το χάσμα που χωρίζει το χτες από το σήμερα, σκεπάζοντας συνήθως τα ίχνη των προαπελθόντων κάτω από χοντρές επιστρώσεις αιώνων. Η μνήμη, αντίθετα, αγωνίζεται να γεφυρώσει το χάσμα, να φέρει καταλλαγή ανάμεσα στο παρελθόν και το τώρα, επιδιώκοντας την ενότητα που θα οδηγήσει την ιστορία στην του Χριστού δευτέραν και ένδοξον Παρουσίαν.

Λήθη και μνήμη ερίζουν, όπως συμβαίνει και για αμέτρητα πλήθη προγόνων μας, και γύρω από το πρόσωπο του Εθνομάρτυρα Μητροπολίτη Κυρηνείας Λαυρεντίου, τέκνου του Καλοπαναγιώτη ο οποίος συγκαταριθμείται στους εθνομάρτυρες της 9ης Ιουλίου του 1821. Από τη μια, η ιστορία βάλθηκε να ροκανίσει σχεδόν όλα τα τεκμήρια με τα οποία ο μελετητής θα μπορούσε να ανασυστήσει τη ζωή του Λαυρεντίου. Τα χρόνια της Τουρκοκρατίας, κατά τα οποία έζησε, ήσαν καιροί χαλεποί, εσωστρεφείς, καιροί χαμηλόφωνης προφορικότητας και ως επί το πλείστον σιωπής, που δεν μας κληροδότησαν παρά ελάχιστες γραπτές μαρτυρίες και καταγραφές. Επιπλέον, τα όσα γραπτά στοιχεία κατάφεραν να φτάσουν μέχρι τις μέρες μας, από τους κώδικες της Μητροπόλεώς του και εν γένει τις γραπτές

πηγές που φυλάσσονταν σε μονές και ναούς της πόλεως και επαρχίας της Κηρυνείας, απωλέστηκαν κι εξανεμίστηκαν με την τουρκική εισβολή του 1974, σε μια καινούργια επέλαση των δυνάμεων της λήθης. Αδρομερώς λοιπόν και άνευ λεπτομερειών συνάγει ο ιστορικός τους βασικούς σταθμούς του βίου του Λαυρεντίου.

Από την άλλη όμως, η πενία των ιστορικών πληροφοριών αντισταθμίζεται από το ύστατο γεγονός της επιγείου ζωής του Λαυρεντίου, τον μαρτυρικό του θάνατο, που φωτίζει με νόημα τη ζωή του και υπερσκελίζει τα κενά της ιστορικής τεκμηριώσεως. Και τίποτ' άλλο να μην γνωρίζαμε για τον συντοπίτη μας Αρχιερέα, ο θάνατός του και μόνο θα ήταν αρκετός για να τον καταστήσει παρόντα στη ζωή και τη μνήμη μας. Όταν λοιπόν αναλογιζόμαστε το πρόσωπο του Κυρηνείας Λαυρεντίου, εκείνο που μένει είναι ότι τη στιγμή που ξέσπασε η μπόρα, στάθηκε Επίσκοπος και κεφαλή του ποιμνίου του καθώς είχε ταχθεί. Κι αυτό, δεν μπορεί να το σβήσει η λήθη των αιώνων.

Ο Λαυρέντιος ανέλαβε την αρχιερατεία του στις αρχές ενός δύσκολου αιώνα ο οποίος έμελλε να φέρει πολλές αλλαγές στην ιστορική μοίρα του τόπου του. Ήταν καιρός ζυμώσεων και ανακατατάξεων, εποχή στην οποία «αρκέψαν οι κρυφοί ανέμοι τζιαι εφυσούσαν», όπως πολύ εύστοχα γράφει ο ποιητής Βασίλης Μιχαηλίδης. Πράγμα που δεν μπορούσε ν' αφήσει ανεπηρέαστη και την Κύπρο, αφού «είσιεν σγιον είχαν ούλλοι τους τζι' η Κύπρου τον κρυφόν της, μεσ' τους ανέμους τους κρυφούς είσιεν το μερτικόν της», κατά τον ίδιο ποιητή. Στον κόσμο της Κύπρου λοιπόν, καθώς και στον ευρύτερο περίγυρο, είχε αρχίσει «να κρυφοσυννεφκιάζει». Ο παλιός κόσμος, της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, έφτανε στο τέλος του κι ένας νέος κόσμος φαινόταν ν' ανατέλλει, από τα δυτικά αυτή τη φορά, γεμάτος ζωτικότητα και δυναμισμό, γεμάτος καινούργιες ιδέες, κι απαιτήσεις -ιδέες του Διαφωτισμού της Δύσης (ενός διαφωτισμού χωρίς φωτισμό του Αγίου Πνεύματος).

Ο Λαυρέντιος έζησε και έδρασε σ' αυτό το μεταίχμιο, σ' αυτή τη δίνη της μετάβασης. Τέτοιες μεταβάσεις όμως -κι ιστορία το έδειξε πάρα πολλές φορές- στεριώνονται συνήθως με αίμα. Και το αίμα αυτό, που σάμπως να χρειαζόταν για ν' αρχίσει η κραταιά οθωμανική αυτοκρατορία να παραχωρεί τη θέση της στις νέες δυνάμεις που έφερνε στο προσκήνιο ο δέκατος έννατος αιώνας, στην περίπτωση της Κύπρου έμελλε να είναι το αίμα των κεφαλών της Εκκλησίας και της κοινωνίας της: του Αρχιεπισκόπου, των Μητροπολιτών, μεταξύ αυτών και του Κυρηνείας Λαυρεντίου, και άλλων ανωτέρων κληρικών αλλά και των λαϊκών τοπικών αρχόντων.

Από τα διαθέσιμα σπαράγματα πληροφοριών που διαθέτουμε για τον Λαυρέντιο,

μπορούμε να παρακολουθήσουμε την πορεία που τον οδήγησε από το ορεινό χωριό του στη μαρτυρική τελευτή του στην πλατεία του σαραγιού στη Χώρα. Ο Λαυρέντιος καταγόταν από το χωριό της Μαραθάσας Καλοπαναγιώτης. Ήταν γιος ιερέα, του παπά Γιάννη, ο οποίος είχε το διακόνημα του Σακελλαρίου στο μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή που βρίσκεται στη γενέτειρα του. Στο φερμάνι του σουλτάνου Μαχμουτ Β΄, με το οποίο εγκρίθηκε το αίτημα του κυβερνήτη της Κύπρου Κουτσούκ Μεχμέτ να προβεί στις εκτελέσεις της 9ης Ιουλίου, μεταξύ των προγραφέντων αναφέρετια και ο Λαυρέντιος «ο γιος του παπά Γιαννή, Επίσκοπος Μόρφου, Πεντάγειας, Λεύκας και Κυρηνείας…» Η τοπική παράδοση του Καλοπαναγιώτη πάντως, κράτησε στη μνήμη την οικία όπου γεννήθηκε ο ενθνομάρτυς Λαυρέντιος. Βρίσκεται κοντά στην εκκλησία της Αγίας Μαρίνας, στη δυτική όχθη του ποταμού Σέτραχου της Μαραθάσας, ακριβώς απέναντι από τη Μονή του Λαμπαδιστή, και είναι γνωστή με το όνομα «τα σπίθκια της Χατζηφανούς.»

Παρόλο που δεν έχουμε άλλες πληροφορίες για την παιδική και νεανική του ηλικία, μπορούμε ωστόσο να δούμε τον Λαυρέντιο να προγεύεται ορθόδοξους καρπούς στη Μονή του Λαμπαδιστή όπου υπηρετούσε ο πατέρας του, να εισάγεται στο ασκητικό και λειτουργικό ήθος, αλλά, κατά το έθος της εποχής, και στα γράμματα. Η Μονή του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή ήταν το πνευματικό και μορφωτικό διδασκαλείο των κατοίκων της Μαραθάσας, όπου, ελλείψει σχολείων και οποιασδήποτε εκπαιδευτικής μέριμνας, η Εκκλησία επιτελούσε και ρόλο εκπαιδευτικό εισάγοντας τους νέους στα γράμματα. Φαίνεται ότι κατά την προπαίδεια του στη μονή, ο Λαυρέντιος απέκτησε και διαχειριστικά προσόντα, τα οποία έμελλαν να του χρησιμεύσουν όταν έγινε Μητροπολίτης Κυρηνείας.

Από τις σωζόμενες γραπτές μαρτυρίες για διάφορα γεγονότα της ζωής του Λαυρεντίου, μπορούμε να συνάγουμε ότι γεννήθηκε στα 1750, χρονιά σημαδιακή κατά την οποία μαρτύρησε στη Μόρφου ο διάκονος του πολιούχου της Αγίου Μάμαντος, γιός του μορφίτη Νικολάου Διάκου, ο επιλεγόμενος Μακρύδιακος. Φθονώντας την καλλιφωνία και τη σωματική ρώμη του Μακρύδιακου, οι Τούρκοι τον συνέλαβαν με εντολή του Σαλίχ Πασά, διοικητή της περιοχής, με σκοπό να τον κάνουν να αλλαξοπιστήσει και να γίνει χότζας. Τον έριξαν στη φυλακή και με φριχτά βασανιστήρια προσπαθούσαν να τον κάνουν να εξωμόσει. Όταν, την τρίτη μέρα, αναγκάστηκαν να βρεθούν πρόσωπο με πρόσωπο με την αδάμαστη του ψυχή, τον οδήγησαν στην πλατεία των αλωνιών, πίσω απ’ τη Μητρόπολη, όπου και την κεφαλήν απετμήθη, στα 1750. Ο Λαυρέντιος λοιπόν, έρχεται στον κόσμο μέσα σε μια ατμόσφαιρα μαρτυρίου. Την ίδια χρονιά που ο Μακρύδιακος καρατομείται στ’ αλώνια τ’ Άη Μάμα, γεννιέται ο Λαυρέντιος που έμελλε να καρατομηθεί στην πλατεία του Σαραγιού. Έτσι, την ώρα που στη Μόρφου θεριζόταν το καρπερό

στάχυ, ο Μακρύδιακος, στη γη του Καλοπαναγιώτη φυτεύτηκε ο σπόρος της καινούργιας σοδειάς, ο Λαυρέντιος. Η σκυτάλη του μαρτυρίου παραδόθηκε από τον εικοσάχρονο Μακρύδιακο στον νεογέννητο Λαυρέντιο για να συνεχίσει το αίμα των μαρτύρων της πίστεως και της πατρίδος να φωτίζει τον κόσμο και να κοσμεί την Εκκλησία.

Σύμφωνα με άλλη παράδοση, ο Λαυρέντιος είχε την τύχη να διδαχτεί την τέχνη της ψαλτικής από έναν από τους διαπρεπέστερους θεράποντες της τέχνης αυτής, τον Χρύσανθο Μητροπολίτη Κυρηνείας μεταξύ 1763 και 1773. Επί Χρυσάνθου και πιο πριν, ο εκάστοτε Μητροπολίτης Κυρηνείας ήταν κατά κάποιο τρόπο μετακινούμενος από τόπου εις τόπον, εδρεύοντας σε παλαίφατες μονές όπως της Σκουριώτισσας, της Ασίνου και του Άη Μάμα της Μόρφου, πριν η έδρα της Μητρόπολης μεταφερθεί, το 1800, στη Μονή Αγίου Παντελεήμονος στη Μύρτου. Ο Χρύσανθος προσλαμβάνει τον Λαυρέντιο ως δόκιμο στην Σκουριώτισσα όπου τον μυεί στη μυστική αρμονία της βυζαντινής μουσικής. Ο διάδοχος του Χρυσάνθου, Σωφρόνιος, χειροτονεί τον νεαρό δόκιμο σε διάκονο, σε ηλικία 25 χρονών, και το 1785, σε ηλικία 35 χρονών, ιερομόναχο.

Η πρώτη γραπτή μαρτυρία που έχουμε για τον Λαυρέντιο είναι το υπόμνημα εκλογής του σε Χωρεπίσκοπο Λαμπούσης, τον Μάιο του 1811, σύμφωνα με το οποίο ανήλθε στον επισκοπικό θρόνο «διότι ο Κυρήνειας Ευγένιος», διάδοχος του Σωφρονίου, «εις γήρας ελήλυθε» και είχε ανάγκη βοηθού. Κατά τα άλλα στη γενέτειρα του, τον Καλοπαναγιώτη, διατηρήθηκε έντονη η ανάμνηση της περιόδου κατά την οποία υπηρέτησε ως Χωρεπίσκοπος Λαμπούσης. Οι μητέρες συνήθιζαν όταν κολάκευαν ή κανάκευαν τα παιδιά τους να αποκαλούν τα όμορφα παιδιά με το όνομα «τον Λαμπούση μου, τον Λαμπούση μου», γιατί τα ήθελαν να μοιάσουν με τον Λαυρέντιο, κληρικό με ωραίο παρουσιαστικό, ο οποίος είχε αξιωθεί να ανέλθει στην εκκλησιαστική ιεραρχία και να εκλεγεί σε επισκοπικό θρόνο τιμώντας τον γενέθλιο τόπο του. Η προσωνυμία δε αυτή εξέφραζε και τους μύχιους πόθους των τότε μητέρων για το μέλλον των παιδιών τους, πόθους που αποκρυσταλλώθηκαν στην κάθε τόσο επαναλαμβανόμενη μητρική ευχή που διατηρείται ακόμα και σήμερα στον τόπο μας «έχε την ευχή μου και να σε δω δεσπότη…»

Μερικές σκόρπιες επιγραφές από εικόνες ή ναούς της μητροπολιτικής περιφέρειας Κυρήνειας, προσθέτουν αδρές πινελιές στο πρόσωπο του Λαυρεντίου, πληροφορώντας μας για το μουσικό του τάλαντο και τη μόρφωση του. Σε εικόνα της Θεοτόκου από τη Μονή της Αχειροποιήτου, η οποία επιχρυσώθηκε το 1811, αναφέρεται ως «μουσικώτατος», γεγονός που μας επιτρέπει να υποθέσουμε ότι ήταν πολύ καλός γνώστης της βυζαντινής μουσικής: «Εχρυσοκοσμήθη η παρούσα εικόνα επί των ημερών του Πανιερωτάτου αγίου Κυρήνειας Ευγενίου και

Λαυρεντίου Μουσικατάτου επισκόπου Λαμπούσης, 1811. Και επιστατούντος της Μονής ταύτης καθηγουμένου Μελετίου και μνήσθητι Δέσποινα και πάντων των ευσεβών Χριστιανών των κατοικούντων εν τη νήσω ταύτη». Σε άλλη επιγραφή, που βρίσκεται στον άμβωνα της ίδιας Μονής, ο οποίος κατασκευάστηκε το 1819, ο Λαυρέντιος, ο οποίος υπηρετούσε τότε ως Μητροπολίτης Κυρηνείας, αποκαλείται «λογιώτατος», ενδεικτικό της μόρφωσης του: «Επί αρχιθύτου κυρίου Λαυρεντίου Λογιωτάτου Αγίου Κυρήνειας και επιστατούντος της Μονής ενθάδε καθηγουμένου κυρίου Μελετίου, διεξόδων γέγονε ο παρών άμβων γλυπτουργηθείς τε συν τη χρυσογραφία. 1819». Μέσα από τις λίγες αυτές πινελιές, διαφαίνεται λοιπόν ένας επίσκοπος μορφωμένος και μουσικός.

Άλλες ακόμα επιγραφές, αναφέρουν απλώς το όνομα του Λαυρεντίου, υπενθυμίζοντας, χωρίς άλλες πληροφορίες, το πέρασμά του από την συγκεκριμένη ιστορική περίοδο. Μια τέτοια επιγραφή βρίσκεται στην τοιχογραφία του Ακάθιστου Ύμνου στον ναό της Παναγίας της Θεοσκέπαστης στον Καλοπαναγιώτη, που αγιογραφήθηκε το 1816: «Γέγονε η παρούσα επί τω καιρώ του Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Κυρηνείας Λαυρεντίου, 1816». Παρόμοια αναφορά στον Λαυρέντιο γίνεται και στην εικόνα του Σωτήρας, του έτους 1818, η οποία φυλασσόταν στην εκκλησία του Αγίου Αμβροσίου στο ομώνυμο χωριό της επαρχίας Κερύνειας: «Ο Σωτήρ του κόσμου επί Αρχιερέως κυρίου Λαυρεντίου, αωιη’».

Από το υπόμνημα της εκλογής του στο θρόνο της Κερύνειας, που υπογράφηκε από τους Μητροπολίτες Πάφου Χρύσανθο και Κιτίου Μελέτιο, καθώς και από τον Χωρεπίσκοπο Τριμυθούντος Σπυρίδωνα, γνωρίζουμε ότι έγινε Μητροπολίτης πέντε χρόνια μετά την εκλογή του σε Λαμπούσης, δηλαδή τον Αύγουστο του 1816, σε διαδοχή του αποβιώσαντος Μητροπολίτη Ευγενίου. Η έδρα της Μητροπόλεως Κυρηνείας είχε ήδη μεταφερθεί από τη Σκουριώτισσα στη Μονή του Αγίου Παντελεήμονα, το 1800, κοντά στο χωριό Μύρτου, και είχε ανακαινιστεί από τον Μητροπολίτη Ευγένιο, ο οποίος δαπάνησε για τον σκοπό αυτό μεγάλο μέρος από την προσωπική του περιουσία.

Από την αρχή της αρχιερατείας του, ο Λαυρέντιος, δείχνει και πάλι τον χαρακτήρα και την προσωπικότητά του. Η θητεία του στο θρόνο της Κυρήνειας αρχίζει δυναμικά, με ζήλο και σθένος. Ρίχνεται αμέσως σε διάφορα έργα, προσδοκώντας σε μια μακρόχρονη προσφορά. Είναι χαρακτηριστικό το ότι όχι απλώς συνεχίζει αλλά και επεκτείνει τα έργα του προκατόχου του Ευγενίου στη Μονή του Αγίου Παντελεήμονα. Μεριμνά για τη μεταφορά νερού και τη διοχέτευση του σε εξάγωνη θολωτή κρήνη, την οποία έχτισε στο μέσο της αυλής της Μονής, το 1818.

Χαρακτηριστικό είναι και το ότι στολίζει την κρήνη με εκλεπτυσμένο λόγο, συνδυάζοντας έτσι το πρακτικό πνεύμα με την υψηλή καλλιέπεια. Στις τρεις

πλευρές της εντοιχίζει έμμετρες επιγραφές, η πρώτη από τις οποίες ιστορεί τα σχετικά με τη μεταφορά του νερού: «Εν χιλιοστώ έτει και οκτακοσιοστώ δεκάτω ογδόω, εν μηνί Ιουνίω, ήχθη ενθάδε το γλυκύρροον ύδωρ δαπάνη μόχθω πλείστη επιμέλεια του θρόνον διέποντος Άγιος ΑυξίβιοςΜητροπολίτου Κυρηνείας κυρίου Λαυρεντίου, εις χρείαν πολλών και χάριν του Αγίου». Η δεύτερη, η οποία βρίσκεται στο μέσο των άλλων δύο, παρουσιάζει το νερό να ομιλεί ποιητικότατα: «Ήμην εν μύχοις γης πρώην κεκρυμμένον, νυν δ’ ήχθης εις φως δαπάναισι πλουσίαις παρ’ Αρχιθύτου κυρίου Λαυρεντίου, δροσίζον πάντας τους κεκμηκότας δίψει. Όθεν οι μετέχοντες της πηγής ταύτης εύχεσθε τω ρηθέντι μακροζωίαν θεόθεν λαβείν και άνω βασιλείαν». Η τελευταία, από τα αριστερά προς τα δεξιά επιγραφή, αναφέρεται στον Λαυρέντιο, ο οποίος κοπίασε για την υλοποίηση του έργου: «Λαυρέντιος, Αρχιθύτης Κυρηνείας, εις δόξαν θεού και χάριν των διψώντων, εκ πλέθρων γης πολλών είσηξεν ενταύθα, αφείδεσι δαπάναις, δροσερόν ύδωρ, δροσίζον κεκμηκότα και διψαλέους, εξού πίνοντες μνείαν έχετε τούδε, και εύχεσθε αυτώ γήρας βαθύ, πάντας λαχείν δ’ έπειτα χώρων ουρανιώνων».

Εκτός από τις πληροφορίες που μας δίνουν, οι επιγραφές αυτές μεταφέρουν μέχρι σ’ εμάς και τον ποιητή που έκρυβε μέσα του ο Λαυρέντιος. Το γλυκύρροον ύδωρ, που ήταν εν μύχοις γης πρώην κεκρυμμένον, το οποίο ο μερακλής δεσπότης εκ πλέθρων γης πολλών είσηξεν ενταύθα, για να δροσίζει τους κεκμηκότας δίψει, συμβολίζει ταυτόχρονα και τον καλλιεπή του λόγο, μέσα στον οποίο ενέκλεισε τους πόθους και τις επιθυμίες του για μια μακρόχρονη προσφορά στη μητρόπολη και το ποίμνιό του. Μας μιλούν ακόμα για τη δίψα του για το ύδωρ το ζων, την ουράνια βασιλεία, αφού ζητά τις ευχές όσων ξεδιψούν στην κρήνη του Αγίου Παντελεήμονα ν’ αξιωθεί όχι μόνο τη μακροζωία, αλλά και την άνω Βασιλεία. Εύχεται σ’ όλους τους πίνοντες να φτάσουν σε γήρας βαθύ και ν’ αξιωθούν χώρων ουρανιώνων.

Ως αρχιερέας, ο Λαυρέντιος επωμίστηκε απολύτως συνειδητά το ρόλο που οι καιροί και το ποίμνιό του ανέμεναν να διαδραματίσει ένας επίσκοπος. Έζησε σε μια εποχή κατά την οποία ο ορθόδοξος λαός της Κύπρου δοκιμαζόταν σκληρά και, μη έχοντας άλλη καταφυγή, εναπόθετε όλες τις προσδοκίες του στην Εκκλησία του. Ανέμενε από αυτήν να συμπληρώσει τα κάθε είδους κενά που επεσώρευε η μακραίωνη σκλαβιά και να θεραπεύσει παντός είδους ανάγκες. Εκ των πραγμάτων, λοιπόν, η Εκκλησία της Κύπρου, δεν μπορούσε παρά να είναι εθναρχούσα. Έπρεπε να φροντίσει όχι μόνο για τη σωτηρία των ψυχών, αλλά και για τα οικονομικά προβλήματα του ποιμνίου της, την πολιτική του εκπροσώπηση, την εκπαίδευση του, την ύδρευση ψυχών και σωμάτων και γενικά κάθε είδους πρακτικό πρόβλημα που αντιμετώπιζε ο λαός σε σχέση με την εγκόσμια επιβίωσή του.

Βλέπουμε λοιπόν τον Λαυρέντιο, τον μουσικότατο και καλλιεργημένο επίσκοπο, να ανταποκρίνεται πρόθυμα και χωρίς ενδοιασμούς στις ανάγκες των καιρών. Από την αρχή της αρχιερατείας του μεριμνά για έργα κοινής ωφελείας, όπως η ύδρευση της κοινότητας Μύρτου, όπου ήταν και η έδρα της Μητρόπολής του. Δαπανώντας μεγάλα ποσά, φροντίζει να γίνουν διατρήσεις καθώς κι ένα δίκτυο υπογείων φρεάτων, λαγουμιών, που φέρνουν το νερό στην επιφάνεια της γης. Με το νερό αυτό υδρευόταν η κώμη της Μύρτου, η έδρα της Μητρόπολης και η Μονή του Αγίου Παντελεήμονα. Η παράδοση της Εκκλησίας τον θυμάται ως ένα επίσκοπο που εργάστηκε άοκνα για την υλική ευημερία, την πνευματική και εθνική μόρφωση του ποιμνίου του.

Όταν λοιπόν οι ζυμώσεις που γίνονταν στον ευρύτερο χώρο της οθωμανικής αυτοκρατορίας αγγίζουν και την Κύπρο και οι «κρυφοί ανέμοι» φέρνουν στο νησί, στα 1818, τους πρώτους Φιλικούς ο Λαυρέντιος δεν διστάζει. Επωμιζόμενος πλήρως τον εθναρχικό ρόλο που οι σκλαβωμένοι Κύπριοι ανέμεναν να διαδραματίσει η Εκκλησία τους, μαζί με τον Αρχιεπίσκοπο Κυπριανό, τον Πάφου Χρύσανθο και τον Κιτίου Μελέτιο, μυείται, στη Φιλική Εταιρεία από τους Δημήτριο Ύπατο και Αντώνιο Πελοπίδα. Έτσι, τα πρώτα μέλη της Φιλικής Εταιρείας στην Κύπρο είναι οι ίδιες οι κεφαλές της Εκκλησίας της. Στη συνέχεια, ο Λαυρέντιος μυεί σταδιακά στη Φιλική όλους του ανώτερους κληρικούς της περιφέρειάς του καθώς και τους προκρίτους της Σολιάς, της Ορεινής, Λεύκας, Μαραθάσας, Μόρφου, Καραβά και Λαπήθου.

Πρωτοστατεί στη συγκέντρωση χρημάτων και προμηθειών για τον αγώνα που είχε ήδη αρχίσει στην Ελλάδα. Μάλιστα στις 18 Ιουνίου 1821, λιγότερο από ένα μήνα πριν το μαρτύριο των αρχιερέων, η βοήθεια αυτή παραδίδεται στον πυρπολητή Κωνσταντίνο Κανάρη, ο οποίος προσάραξε γι’ αυτό τον σκοπό στον ορμίσκο της Ασπρόβρυσης μεταξύ Αχειροποιήτου και Λάμπουσας.

Η πολύπλευρη δράση του Λαυρέντιου, έμελλε όμως να κορυφωθεί με την ύψιστη προσφορά στο ποίμνιό του, την προσφορά της ίδιας της ζωής του. Τον Ιούλιο του 1821, όταν ο Κουτσούκ Μεχμέτ καλεί στη Χώρα τους επισκόπους και τους προύχοντες του νησιού, ο Λαυρέντιος διαισθάνθηκε ότι έφτανε η ώρα ν’ αναμετρηθεί με την ύψιστη πράξη της διακονίας του. Γι’ αυτό, πριν μεταβεί για τελευταία φορά στη Λευκωσία, επισκέφτηκε το χωριό του κι αποχαιρέτησε τους συγγενείς του. Εκεί, ψυχανεμιζόμενος το επικείμενο τέλος του, έκρυψε σε συγγενικό του σπίτι ένα σακούλι με τις οικονομίες του, το οποίο, όπως αναφέρει η παράδοση, βρέθηκε αργότερα. Άλλη παράδοση αναφέρει ότι ο Λαυρέντιος συνελήφθη από τους Τούρκους στο ναό της Παναγίας της Χρυσοπολίτισσας στην Κερύνεια. Η βόρεια θύρα του ναού, από την οποία εξήλθε ο Λαυρέντιος, κτίστηκε

για να θυμίζει το μαρτύριο του.

Στις 9 Ιουλίου του 1821, ημέρα Σάββατο, ο Λαυρέντιος, μαζί με τον Αρχιεπίσκοπο Κυπριανό και άλλους αρχιερείς και μεγάλο αριθμό προκρίτων του νησιού, θυσιάζεται στο βωμό της μετάβασης από τον μεσαίωνα προς τους νέους χρόνους. Ήταν ημέρα Σάββατο κι ο Κουτσούκ διάταξε να κλείσουν όλες τις πύλες των τειχών της Λευκωσίας. Στην πλατεία του πάλαι ποτέ ανακτόρου των Λουζινιανών βασιλέων, έλαβε χώραν η ανόσια πράξη. Πρώτος ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός, τον οποίο προηγουμένως ο Κουτσούκ είχε διαβεβαιώσει με όρκο ότι δεν θα τον αποκεφαλίσει, και τον οποίο μερικοί παρακίνησαν, μάταια, να δραπετεύσει για να σωθεί, απάγεται και απαγχονίζεται. Τον κρεμάζουν στους κλώνους της συκαμινιάς που βρισκόταν απέναντι από την πύλη του Σεραγίου, ενώ ταυτόχρονα, στην ίδια περίπου θέση, αρχίζουν τους αποκεφαλισμούς, πρώτα ενός Λεμεσιανού ονόματι Γεωργίου Μασούρα και έπειτα των Μητροπολιτών, μεταξύ των οποίων και Κυρηνείας Λυρέντιος, και των υπολοίπων μαρτύρων.

Ύστερα αγγάρεψαν κάποιους χριστιανούς και πέταξαν τα μαρτυρικά λείψανα των θυσιασθέντων ιερωμένων και λαϊκών έξω από τα τείχη. Από κει τα παρέλαβαν άλλοι χριστιανοί και τα έθαψαν, άλλα στο κοιμητήριο της Παλλουριώτισσας, άλλα στο κοιμητήριο των Αγίων Ομολογητών κι άλλα στον περίβολο του ναού της Παναγίας Φανερωμένης στη Λευκωσία.

Τον Μητροπολίτη Λαυρέντιο διαδέχθηκε ο Έξαρχος Κυρήνειας Δαμασκηνός, ο οποίος υπηρέτησε στη συνέχεια ως Αρχιεπίσκοπος Κύπρου (1824-1827) και ακολούθως ως Πρόεδρος Κιτίου (1837-1846). Στο ενθρονιστήριο έγγραφο, που εξεδόθη από την Πύλη και το οποίο επεκύρωνε την εκλογή του Δαμασκηνού, αναφέρεται ότι ο Λαυρέντιος καρατομήθηκε «λόγω των καταχθόνιων πράξεων του εις βάρος του οθωμανικού κράτους». Η σορός του, μαζί με αυτές ορισμένων άλλων εθνομαρτύρων, ετάφη στον περίβολο του ναού της Φανερωμένης, ενώ οι σοροί των υπολοίπων εθνομαρτύρων ετάφησαν στους αυλόγυρους των ναών της Παλουριώτισσας και των Αγίων Ομολογητών.

Από τους 486 προγραφέντες που κλήθηκαν τον Ιούλιο του 1821 στο Σεράγι από τον Κουτσούκ Μεχμέτ, ελάχιστοι ήσαν εκείνοι που υποπτεύθηκαν την παγίδα και ζήτησαν τη βοήθεια των ξένων προξένων της Λάρνακας που τους φυγάδευσαν στο εξωτερικό. Άλλοι πάλι, λίγοι ευτυχώς, δείλιασαν όταν βρέθηκαν μπροστά στην προοπτική του θανάτου και προτίμησαν να εφαρμόσουν το «φάγωμεν και πίωμεν, αύριον γαρ αποθνήσκομεν», αλλάζοντας την πίστη τους και ασπαζόμενοι το ισλάμ. Όλοι οι υπόλοιποι που σφαγιάστηκαν από τις 9 ώς τις 14 Ιουλίου, επέλεξαν, όπως όλα δείχνουν, συνειδητά να τραβήξουν το δρόμο της θυσίας. Από αυτούς, η ιστορία διέσωσε μόνο ογδόντα ονόματα. Επίσης άγνωστα είναι και τα ονόματα

χιλιάδων Κυπρίων που σφαγιάστηκαν κατά τους μήνες που ακολούθησαν την 9η Ιουλίου σ’ όλα τα μέρη του νησιού. Όλων αυτών τα ονόματα, κατέγραψε η αιωνία μνήμη του Τρισαγίου Θεού, ο οποίος θα τους ανακαλέσει ενώπιόν Του εν τη δευτέρα και ενδόξω Αυτού Παρουσία, ως μάρτυρες της πίστεως και της Πατρίδος.

Οι σφαγές που άρχισαν την 9η Ιουλίου συνεχίστηκαν μέχρι το τέλος του 1821 και επεκτάθηκαν σε όλες τις περιοχές της νήσου. Σ’ αυτό το διάστημα οι σφαγιασθέντες υπολογίζονται σε 2 χιλιάδες και οι εκπατρισθέντες σε 30 χιλιάδες. Στη συνέχεια, δε, η θέση των Ελλήνων της Κύπρου επιδεινώθηκε αποφασιστικά μέσα στα επόμενα χρόνια. Είναι χαρακτηριστικά τα όσα αναφέρουν οι ιστορικές πηγές για τα παρεπόμενα της θυσίας των μαρτύρων της 9ης Ιουλίου. Γράφει η ιταλική εφημερίδα Notizie del Giorno για τα γεγονότα του 1821: «Ποίον δεν κινεί εις οίκτον η νήσος εκείνη βλέποντα αυτήν ερημωθείσαν των Ελλήνων κατοίκων της, εξ ών άλλοι εσφάγησαν, άλλοι έφυγον, άλλοι ηναγκάσθησαν να ασπασθώσι τον Μωαμεθανισμόν και άλλοι τέλος εκ του φόβου και των βασάνων και των φόρων βρίσκονται ημιθανείς;»

Ο Σουηδός περιηγητής Γιάκοπ Μπέρκγρεν γράφει: «Όταν το 1822 πέρασα για τελευταία φορά από τη Λάρνακα ο ελληνικός πληθυσμός του νησιού είχε περιοριστεί σε τέτοιο βαθμό, που πολλά μεγαλοχώρια ήταν εντελώς ακατοίκητα. Τα στρατεύματα του Μουχασίλη δεν άφησαν ψυχή ζωντανή, παντού απ’ όπου πέρασαν… Η Παναγία ντύθηκε παντού στα μαύρα, πολλά σπίτια ήταν έρημα και πιτσιλισμένα με αίμα.»

Κι αφού η Παναγία ντύθηκε παντού στα μαύρα, όπως γράφει ο Σουηδός Μπέρκγρεν, οι κάτοικοι του Καλοπαναγιώτη, συγχωριανοί του μάρτυρα Λαυρεντίου, έχτισαν το ναό της Παναγίας της Μαυροφόρας, που στέκει μέχρι σήμερα ως εικόνα του πένθους και μνημόσυνο του μαρτυρικού τέκνου της κοινότητος Επισκόπου Λαυρεντίου και της ατίμητης προσφοράς του.

Όσο για τον Λαυρέντιο, μερικά προσωπικά του είδη βρέθηκαν πολύ αργότερα για να ξαναφέρουν το πρόσωπό του στη μνήμη των συγχρόνων. Διασώθηκαν ένα χειρόγραφο Θεοτοκάριο του 18ου αιώνα και ένας δίσκος, στον οποίο τοποθετούσε την αρχιερατική του μίτρα και τα ιερά εγκόλπια του. Το πρώτο εντοπίστηκε στον ναό της Ζωοδόχου Πηγής στο χωριό Αμαργέτη της Πάφου και φέρει το ακόλουθο σημείωμα: «Το παρόν Θεοτοκάριον είναι του Πανιερολογιωτάτου Αγίου Κυρήνειας κυρίου κυρίου Λαυρεντίου, 1820». Είναι άγνωστο, όμως, πως βρέθηκε στην Αμαργέτη και ποια είναι η σχέση του Λαυρεντίου με το χωριό αυτό. Ο δίσκος, γνωστός ως «ο δίσκος της κορώνας», αφού σε αυτόν ετοποθετείτο η αρχιερατική μίτρα του Λαυρεντίου, φυλασσόταν στη μονή του Αγίου Παντελεήμονα. Έφερε την επιγραφή «Λαυρεντίου Αρχιερέως αωιη’» και εχρησιμοποιείτο, στα μεταγενέστερα

χρόνια, για να τοποθετείται η αρχιερατική μίτρα κάθε φορά που κάποιος Αρχιερέας λειτουργούσε στη Μονή.

Μισόν αιώνα αργότερα, στα 1872-1873, κατά την ανακαίνιση του ναού της Φανερωμένης, τα οστά των εκτελεσθέντων του 1821, που ήσαν θαμμένα εκεί, τοποθετήθηκαν σε κοινό τάφο κάτω από την Αγία Τράπεζα. Εντέλει, το 1930, μεταφέρθηκαν και τοποθετήθηκαν στο Μαυσωλείο, που ανηγέρθη στον περίβολο του ναού, όπου βρίσκονται μέχρι σήμερα.

Το πρόσωπό τους όμως μένει πάντα παρόν, και η θυσία τους φωτίζει διαχρονικά τη ζωή της Εκκλησίας της Κύπρου. Κι αν σήμερα ανακαλούμε τον Επίσκοπο Λαυρέντιο και τους άλλους μάρτυρες, δεν είναι μόνο γιατί τους οφείλουμε φόρο τιμής ή γιατί η θυσία τους είναι παιδευτική και πλήρης μηνυμάτων. Αλλά κι επειδή σήμερα ειδικά, στις μέρες που μας έδωσε ο Θεός να ζήσουμε, οι δυνάμεις της λήθης επιχειρούν μια καινούργια επέλαση ενάντια στη νήσο μας, επιδιώκοντας να σβήσουν κάθε σημάδι ορθοδόξου παρουσίας σ’ αυτή. Ενάντια σ’ αυτήν την επέλαση μνημονεύουμε τον συντοπίτη μας Επίσκοπο Λαυρέντιο και όλους τους μάρτυρες.

Σ’ αυτό τον αγώνα της επίμονης μνήμης, καταθέτουμε και το κείμενο αυτό. Έως ότου λάμψει θριαμβικά το πρόσωπο του Λαυρεντίου και όλων των μαρτύρων της πίστεως και της πατρίδος πέριξ του θρόνου του Τρισαγίου Θεού, εν τη Δευτέρα και ενδόξω Αυτού Παρουσία.